

Wstęp

„Rocznik Ruskiej Bursy” 2017 znacznie różni się od poprzednich numerów tego pisma, zachowuje jednak podstawowe zasady kompozycyjne, jakościowe, a przede wszystkim spełnia przyjęty na początku cel. Nadal pozostaje łemkowskim/ rusińskim czasopismem naukowym, wydawanym przez Stowarzyszenie „Ruska Bursa” w Gorlicach, z priorytetową łemkowskojęzycznością i łemkownawczą problematyką rozwijaną w czterech głównych stałych działach pisma.

Co zatem różni go od wcześniejszych numerów? Najważniejsza różnica wynika z faktu, że w kwestiach edytorsko-organizacyjnych rozpoczęliśmy współpracę z profesjonalnym wydawnictwem naukowym Księgarnia Akademicka, co ma zapewnić definitywne wprowadzenie naszego periodyku do międzynarodowego obiegu naukowego i szeroką ogólną dostępność na panujących w nim zasadach. Wydawnictwo zadba, żeby „Rocznik Ruskiej Bursy” spełniał wszystkie kryteria określone w zakresie międzynarodowego udostępniania publikacji naukowych. Powoduje to konieczność wprowadzenia do „Rocznika” wymaganych form parametryzacji, niezbędnych do dostępu elektronicznego i identyfikowalności, takich jak: abstrakty i słowa kluczowe w dwóch innych językach niż język artykułu, w tym obowiązkowo w języku angielskim, wskazywanie afiliacji autora, wyodrębnienie bibliografii, a także nadanie wydawniczej kontroli i rejestrowalności cytowań w międzynarodowym systemie DOI – Digital Object Identifier. Wpływa to także na zmiany graficzne, które dostosowują stronę wizualną publikacji do optymalnych czytelności i odbioru wzrokowego. Zmieniła się także okładka, która zakłada przekazanie informacji zachęcających do zapoznania się z treścią danego numeru. „Rocznik

Ruskiej Bursy” 2017 posiada też międzynarodową Radę Naukową, składającą się ze znanych specjalistów w zakresie języka, kultury i historii Łemków / Rusinów. Każdy artykuł jest recenzowany przez dwóch wybranych dla tego tomu recenzentów.

Druga zmiana, jaką po raz pierwszy wprowadzamy w bieżącym „Roczniku Ruskiej Bursy”, dotyczy monograficznego charakteru tego numeru. Na tę decyzję wpłynęła bardzo istotna kwestia, mianowicie fakt, że obecny numer wydawany jest w 70. rocznicę akcji „Wisła” i w tym roku, po raz pierwszy od momentu tego najtragiczniejszego w dziejach Łemkowyny wydarzenia, wspólnota łemkowska zmobilizowała się do zamanifestowania w formie trzydniowych centralnych upamiętnień łemkowskiej, odrębnej od ukraińskiej, linii pamięci tych tragicznych wydarzeń. Temu też upamiętnieniu dedykowany jest „Rocznik Ruskiej Bursy” 2017. Z tego względu ma on w tytule (co też wprowadzamy po raz pierwszy) hasło, pod jakim realizowaliśmy kwietniowe łemkowskie upamiętnienia akcji „Wisła”: *Akcja „Wisła” – Łemkowie 1947-2017*. Rzeczona monograficzność, wyrażona w nadanym numerowi tytule, określiła zakres treściowy i kierunek dokumentów, tekstów, inspiracji, informacji, jakie zostały zamieszczone w obrębie tej publikacji. Oprócz tego, że starają się one zarejestrować dokonane upamiętnienia – głównie w dziale *Recenzje i sprawozdania*, ale także w *Dyskursie i Inspiracjach* – wprowadzają także nowe, rozwijające kwietniowe celebracje, odnoszące się do akcji „Wisła” materiały.

Tekst wstępny, odredaktorski, tradycyjnie tematycznie zbiera to, co wyznacza dedykacja w danym numerze „Rocznika”. W tym numerze jest nim tekst *Культуровы наслідства акції «Вісла» для Лемків / Kulturowe konsekwencje akcji „Wisła” dla Łemków*, taki bowiem temat był prezentowany przeze mnie w Gorlicach i Legnicy w dniach 28 i 30 kwietnia 2017 r. łemkowskiej wspólnocie pamięci w celu uświadomienia istoty tego, co przypadło w udziale spadkobiercom „Wisły” łemkowskiego pochodzenia. W tekście, który został tu opublikowany, dodałam – do tego, co było skierowane do uczestników rocznicowych celebracji – w całości zacytowaną informację, jaką wysyłaliśmy w kwietniu do mediów, wskazującą na sens i cel łemkowskich upamiętnień. Włączyłam też do niego fragmenty z opisu badań dotyczących łemkowskiej traumy podyslokacyjnej, przeprowadzonych w ciągu 2017 r. wśród przedstawicieli czterech pokoleń wysiedleńców i ich potomków, żyjących dzisiaj na obczyźnie, na Łemkowynie i na Ukrainie. Zamieszczona na końcu tego artykułu wstępnej fotografia tablicy wkutej w piaskowiec, którą po 70 latach ufundowali w celu upamiętnienia więzionych i torturowanych Łemków Potomni, tzn. my, buduje

symboliczne przejście od tego co i jak dzisiaj pamiętamy i utrwalamy na żywo, rytualnie, do dokumentów, które są już formą pamięci magazynującej, utrwalonej tekstualnie.

W dziale *Dokumenty* zostało zamieszczone cenne opracowanie i spis Łemków więzionych w obozie w Jaworznie, osadzonych tam w ramach akcji „Wisła”, które dla „Rocznika Ruskiej Bursy” przygotował Bogdan Horbal.

W dziale *Dyskurs* znajdziemy przede wszystkim trzy artykuły, w których rozwinięte zostały tematy zaprezentowane na konferencji naukowej zorganizowanej 29 kwietnia 2017 r. w Collegium Maius UJ. Są to: artykuł Andrzeja Zięby *Akcja „Wisła”: przyczyny i sprawy, rezonans i konsekwencje*, artykuł Ewy Michny *Akcja „Wisła” w narracjach przedstawicieli łemkowskiej wspólnoty pamięci* i artykuł Oleny Duć-Fajfer «А Вісла дале плыне» Петра Муриянки – *автобіографія як реінвенційний міф* / „A Wisła dalej płynie” Petra Murianki – *autobiografia jako mit reinwencyjny*. Oprócz tych artykułów konferencyjnych *Dyskurs* dopełnia artykuł kustosa Muzeum Miasta Jaworzna, Adriana Ramsa, który podczas upamiętnień oprowadzał ich uczestników po miejscach, w jakich znajdowały się różne punkty obozu i tworzył wizualizację przestrzeni i wydarzeń, które stały się udziałem więzionych Łemków. W artykule *Łemkowie w Centralnym Obozie Pracy w Jaworznie* zespółił te wątki narracyjne w dopracowany naukowo tekst. W *Dyskursie* znalazł się również tekst zasadniczo reportażowego charakteru, który nie operuje zastosowanym w sposób tradycyjny aparatem naukowym, jednak został zamieszczony w tej części „Rocznika” ze względu na wartość poznawczą, którą dzięki bezpośrednim rozmowom z wnukami wysiedleńców z akcji „Wisła” nadają mu autorki, Marta Watral i Urszula Pieczek. Jest to przetłumaczona na język łemkowski, rozszerzona wersja reportażu, który ukazał się wcześniej w Miesięczniku „Znak”. Zachowując tradycję translatorską, służącą przybliżaniu czytelnikom „Rocznika” znanych tekstów wybitnych naukowców i twórców, publikujemy w *Dyskursie* przekład adekwatnego do treści całego numeru tekstu autorstwa znanej niemieckiej badaczki pamięci, Aleidy Assmann *Cztery formy pamięci*.

W części *Inspiracje* został zamieszczony tekst Andrzeja Żygadły, autora obrazu, który stał się bazą dla plakatu upamiętnień *Akcja „Wisła” – Łemkowie 1947-2017*. Ten tekst był w krótszej wersji wygłoszony po referatach na wspomnianej już konferencji w dniu 29 kwietnia w Collegium Maius UJ. Odnosi się on do źródeł inspiracji i wizji twórczej autora obrazu wyrażającego symbolicznie istotę akcji „Wisła” w egzystencji wspólnoty łemkowskiej. Temat wysiedleń stał się też pretekstem do zaprezentowania w *Inspiracjach* wybranych utworów

z powysiedleńczej poezji łemkowskiej, co także nawiązuje do upamiętnień, podczas których w Ruskiej Bursie w Gorlicach wnukowie i prawnukowie wypędzonych prezentowali występ pt. *Akcja „Wisła” w pieśni i poezji*.

Teksty bezpośrednio przywołujące kwietniowe upamiętnienia znajdują się w dziale przeznaczonym w „Roczniku” do dokumentowania aktualnych wydarzeń, czyli *Recenzjach i Sprawozdaniach*. Zamieszczane na bieżąco na portalu informacyjnym LEM.fm+ przez dziennikarzy radia LEM.fm, zostały tu przedrukowane jako materiały relacjonujące te wydarzenia, które stanowią rdzeń ukazanej pamięci żywych spadkobierców wygnania. Wśród sprawozdań znalazł się także tekst obejmujący refleksją sprawozdawczą wydarzenie, które kontynuowało to, co miało miejsce w kwietniu 2017 r. – od Czertiznego poczynając, przez Gorlice, Kraków, Jaworzno, aż po Legnicę – śladem przemierzających się przed 70 latami transportów. Kontynuacja odbywała się w Katowicach, w Kinoteatrze Rialto, gdzie Ślązacy – także spadkobiercy niełatwego mniejszościowego losu – mogli obejrzyć wstrząsającą historię wygnanych Łemków przedstawioną w filmie dokumentalnym *Even Tears Were Not Enough / Аж і слезы не старчыли*. Ten film, wyreżyserowany przez Marię Silvestri i Johna Righetti, pokazywany w kwietniu w Gorlicach, Krakowie i Legnicy, stał się głównym impulsem do przeprowadzenia centralnych łemkowskich upamiętnień akcji „Wisła”. Rusińska Fundacja rodziny Timo z Pittsburgha w USA, dzięki której ten film mógł powstać, wsparła także finansowo znaczną część upamiętnień, w tym przede wszystkim postawienie kamienia z tablicą upamiętniającą w Jaworznie. Bowiem łemkowska wspólnota, po roku 1947 całkowicie rozproszona po świecie, cementuje się w znacznym stopniu dzięki budowanej wokół akcji „Wisła” pamięci.

Helena Duć-Fajfer

Kraków, 15.12.2017 r.